

## НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Данилишина К. С.

З приходом дитини до школи розпочинається новий етап у розвитку різних форм її спілкування. Учень 1-го класу потрапляє в атмосферу учіння, тоді як дошкільником цілий день проводив у грі. І спілкування дітей поступово набуває якісно нового змісту, бо для цього виникають нові умови: з'являється необхідність засвоювати нові поняття з нових навчальних дисциплін, опановувати нову інформацію, робити спроби застосовувати її під час вироблення нових дій та навичок. Як впоратися семирічному малюку з цим? І тут на допомогу вчителю приходить його вміння слухно та вчасно змінити зміст спілкування дітей. Час "підімкнути" його до того процесу, який теорія називає дидактичною взаємодією.

Дидактична взаємодія на уроці уявляється в цьому контексті як співпраця в підсистемах: "особистість вчителя - особистість учня; "особистість учня - особистість учня", "особистість учня - клас".

В усіх цих підсистемах постійно і незмінно відбувається взаємодія вчителя й учня як двох особистостей. Саме її і можна вважати провідним педагогічним механізмом діалогу, який відбувається на уроці. Зміст і структура діяльності учня і вчителя, спрямованість на досягнення мети. Характер реалізації завдань на уроці вже достатньо розроблені в наукових працях І. Лернера, В. Онишука, М. Скаткіна, В. Бондаря [2]. Виходячи з того, що елементарною моделлю дидактичної взаємодії на уроці є метод навчання, ці вчені своєрідно підходять до класифікації методів навчання. Як відомо, сьогодні налічується шість таких підходів: за метою навчання, за характером дидактичної взаємодії, за етапами засвоєння знань, умінь і навичок на уроці, за ланками засвоєння знань і множинний підхід (подвійний та тримірний).

Візьмемо за основу тримірний підхід до класифікації методів навчання В. Бондаря. У ньому особливо приваблює можливість комбінувати методи навчання практично необмежено. Розглядаючи реалізацію певного методу чи групи методів на уроці як факт дидактичної взаємодії в зазначених вище підсистемах, помічаємо, що поза увагою багатьох дослідників проходить характер взаємодії мотиваційних сфер учителя й учнів.

Сьогодні, на жаль, в педагогічній практиці ще існує авторитарний стиль спілкування - учитель над дітьми. Багатьма батьками та учителями він сприймається як єдино правильний, "серйозний" стиль, за якого виключається "загравання" з учнями. За авторитарного стилю роботи вчитель - панівна фігура, недосяжна, а іноді навіть страхітлива. Він вказує - вони виконують його накази. При ньому учні сильні, багато знають, вміють, без нього - дещо пам'ятають але нічого не вміють. Ініціатива їхня скута, самостійність зведена до мінімуму. Вчитись і щось робити їм нецікаво. За такого навчання дуже низька якість і глибина засвоєння знань, бо нові знання учень мовчки сприймає з пояснень вчителя. Відпадає потреба думати, а наслідком цього є невміння пояснити свою думку, грамотно дати зв'язну

відповідь на запитання. Адже мовчання учня біля дошки - це мовчання його думки [6].

Іноді учень хоче зрозуміти, розібратися в матеріалі, який пояснює вчитель, але боїться перепитати його про незрозуміле, порадитися з ним, бо ділове спілкування на уроці фактично забороняється. Форма такого спілкування, його зміст в учителя авторитарного стилю має тільки контрольню-оцінний характер. Ділове спілкування, якщо його можна так назвати, за таких умов навчання існує під час взаємоперевірки виконання завдань. До того ж, цей прийом застосовується таким учителем як штучна інновація, данина часові чи моді. "Санкціоноване" спілкування тільки зовні нагадує співробітництво. Привнесена в авторитарний стиль як інородне тіло, така взаємоперевірка, по суті, ним і залишається, не даючи продуктивного наслідку. Це просто інсценівка взаємодії, бо тут не створюються умови для обміну мотивами дій, доказами, врешті, переконаннями у правильності своїх думок.

Усі письмові самостійні завдання на етапі застосування набутих знань виконуються учнями лише індивідуально. А це веде до прояву елементів егоїзму, прагнення закрити долонею, аркушем паперу те завдання, що виконується в зошиті. Пізніше таке офіційне спілкування приводить до масового списування.

Отже, за авторитарного стилю взаємодії учасників навчально-виховного процесу ділове й особистісне спілкування має офіційну спрямованість, епізодичний характер, виявляється на примітивному рівні. Учень не виступає як партнер по спілкуванню в побудові та організації навчальної діяльності. Він є тільки об'єктом, який задіяний у цю діяльність для засвоєння знань, умінь і навичок. Учитель в цьому разі не володіє механізмами розвитку комунікативних умінь молодших школярів на кожному етапі навчального процесу, часто не вміє спілкуватися сам.

Сьогодні на часі той демократичний характер взаємовідносин педагога й учнів, який називається педагогікою співробітництва, діалогу. За таких взаємовідносин учень є не тільки об'єктом впливу, а й самокерованою, самостійною та вільно діючою особистістю, повноправним співучасником педагогічного процесу. Учитель у навчальному - виховному процесі постійно підтримує контакт з учнями, створює відповідну психологічно комфортну обстановку для сприймання, міцного засвоєння навчального матеріалу. Функції контакту різні.

Так, методична функція полягає в тому, щоб зосередити увагу учнів на значущих моментах, "втягти" учнів у доцільну послідовність його засвоєння. Евристична функція виявляється в активізації допитливості учнів, створенні проблемної ситуації під час навчання, "провокуванні" пошуку її розв'язання. Контрольна функція, або функція зворотного зв'язку, дає змогу вчителю дізнатися, наскільки повно і правильно сприймають учні його повідомлення. Морально-етична функція полягає в тому, щоб повернути до себе клас, заволодіти його довір'ям, з одного боку, а з другого - ця функція допомагає

регулювати моральне самопочуття дітей на уроці, створюючи ситуацію успіху.

Вчитель-етик - насамперед чуйна й уважна людина, що пильно стежить за співвідношенням у площині "перемога - поразка". Він професіонал у діагностиці стану діяльності дитини та швидкому регулюванні його на шляху до успіху, тобто в корекції. Під емоційною функцією слід розуміти взаємовплив учителя і його вихованців: вступаючи в контакт з класом, учитель настроює його на доцільний емоційний лад, а клас надихає вчителя, емоційно стимулює своєю захопленістю, інтересом до думок, що викладаються, а також виконуваних видів роботи, видів роботи [4].

Методи встановлення контакту також різноманітні. До них належать: емоційно-психологічний зачин уроку, створення проблемної ситуації, стимулювання творчості "в цю мить", відповіді на запитання, зміст самих запитань, інтонаційна гама викладу, зміни в емоційному тоні фрагментів уроку, "режисура" та ін.

Успіх організації нестандартного уроку під час розв'язання проблемної ситуації на етапі засвоєння нових знань чи виконання завдань на етапі застосування набутих знань на практиці залежить від того, як засвоєні прийоми спілкування, розвинута техніка мовлення, мовленнєвий етикет, уміння володіти своїм організмом: міміка, жест, погляд, постава, манера триматися під час розмови, зустрічі.

Сформувані і розвинути комунікативні вміння значною мірою допомагають уже на початку першого навчального року уроки навчання грамоти, а потім - уроки читання. Розвинуті комунікативні вміння забезпечують учням міцність засвоєваних знань упродовж усього навчання в школі з одного боку, а з іншого - здатність швидко й правильно орієнтуватися в будь-якій навчальній і життєвій ситуації, брати на себе певну роль, діяти в її межах, готовність до ризику, самотність, оригінальність. А такі якості допомагають будь-який урок зробити нестандартним. При цьому відпадає потреба спеціально готувати "відкриті", зовнішньо нестандартні уроки, позбавлені внутрішнього змісту, які звичайно готують для перевіряючих, репетируючи їх.

- 
1. Антипова О. У пошуках нестандартного уроку/ О. Антипова, Д. Рум'янцева, В. Паламарчук. // Радянська школа. – 1991. – № 1. – С.65 - 69.
  2. Лухтай Л. К. Нестандартний урок/ Л. К. Лухтай. // Початкова школа. – 1992. – № 3 - 4. – С. 31 - 32.
  3. Митник О. Нарис нестандартного уроку/О. Митник. // Початкова школа. – 1997. – № 12. – С.11 - 22.
  4. Нестандартні уроки: Посібник для вчителів початкових класів. – Терн., 1993. – 116 с.
  5. Нестандартні уроки в початковій школі / Упоряд. О. Кондратюк. – К., 2005. – 128 с.
  6. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні/Е. Печерська. // Рідна школа. – 1995. – № 4. – С.62 - 65.
  8. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання/О. І. Пометун. – К., 2003. – 192 с.
  9. Пономаренко Т. В. Урок КВК/Т. В. Пономаренко. // Початкова школа. – 1992. – № 3 - 4. – С.32 - 33.

10. Савченко О. Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків/ О. Я. Савченко. // Початкова школа. – 1992. – № 1. – С.2 – 8.